

Informatiefolder **Niet Aangeboren** **Hersenletsel** **voor collega's**

Niet Aangeboren Hersenletsel (NAH)

NAH is een verzamelnaam voor alle letsels aan de hersenen die ontstaan zijn na de geboorte (dit in tegenstelling tot aangeboren hersenletsel). De oorzaken kunnen zeer verschillend zijn; bijvoorbeeld een hersenkneuzing (als gevolg van een verkeersongeluk), een hersentumor, een ontsteking in of bij de hersenen en stoornissen in de bloedvoorziening van de hersenen (herseneninfarct, hersenbloeding). Meestal ontstaat er dus vrij plotseling een afwijking bij iemand die verder een normale ontwikkeling heeft doorgemaakt, waarbij een of meerdere functies van de hersenen slechter worden of geheel wegvallen.

Mogelijk komt uw leerling binnenkort terug op school na een periode van revalidatie bij een revalidatiecentrum in verband met Niet Aangeboren Hersenletsel (NAH). Of er komt binnenkort in uw klas een leerling waarvan bekend is dat er sprake is van NAH. Wij denken dat het dan nuttig is om over voor het onderwijs bruikbare informatie te beschikken. Daarom willen wij u graag informeren over NAH, en wat dit voor leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs betekent. Wij geven een aantal aandachtspunten mee waar u bij de begeleiding van uw leerling met NAH op kunt letten. Mocht u na het lezen van deze informatie nog vragen hebben, dan kunt u ons bellen, tel: 030-2561443 of mailen, school@dehoogstraat.nl.

Voorkomende klachten

Door de ingewikkelde bouw van de hersenen is eigenlijk niet te voorspellen welke functies wegvallen of slechter worden bij NAH. De klachten bij dergelijk letsel verschillen dan ook vaak van individu tot individu. Voorkomende klachten kunnen zijn:

- Slechte concentratie
- Aandachtsstoornissen
- Duizeligheid
- Hoofdpijn
- Impulsief gedrag
- Irriterend gedrag
- Depressiviteit
- Geheugenstoornissen
- Problemen met ruimtelijk denken
- Problemen met lichaamsbesef
- Problemen met taakgerichtheid
- Problemen met informatieverwerking
- Faalangst
- Vermoeidheid
- Motorische stoornissen
- Extreme gevoeligheid voor geluiden
- Extreme gevoeligheid voor visuele prikkels

Ernst van de klachten verschilt

- Het aantal klachten en de ernst ervan verschilt per persoon. Hierdoor is moeilijk van tevoren in te schatten wat iemand op een bepaald tijdstip wel of niet aankan.
- Bij NAH is er vaak sprake van langzaam voortschrijdend herstel. De omvang van het herstel is echter ook verschillend van persoon tot persoon. Meestal is dit herstel slechts gedeeltelijk. Het grootste herstel vindt over het algemeen plaats in het eerste jaar na het letsel.
- Leerlingen met NAH leren snel hun onvermogen op bepaalde gebieden te maskeren met compensatiegedrag. Zonder goede observatie is het dus mogelijk dat problemen niet gesignaleerd worden, terwijl ze onder de oppervlakte wel degelijk meespelen en zelfs erger kunnen worden.
- Daar komt bij dat leerlingen met NAH zelf vaak onvoldoende inzicht hebben in hun eigen mogelijkheden en beperkingen. Veel leerlingen hebben dan ook de meeste baat bij individuele onderwijsprogramma's.
- Klachten kunnen veroorzaakt of verergerd worden door onbegrip van de omgeving. Veel problemen zijn niet direct zichtbaar. Dat blijkt erg moeilijk in de omgang. Het kan snel leiden tot onbegrip bij familie, vrienden en leraren.

Revalidatie en onderwijs

De taak van de school binnen het revalidatiecentrum is onder meer het inventariseren van leermogelijkheden en het slaan van een brug tussen de 'vreemde' wereld van het revalidatiecentrum en het 'normale' schoolgaande leven.

Het volgen van school blijkt ook vaak een link met het 'gewone' leven, het leven buiten het revalidatiecentrum. Zo verliest de leerling het besef niet uit het oog dat hij of zij straks weer gewoon teruggaat naar dit gewone leven. Bovendien is het goed dat er eisen gesteld blijven worden op het gebied van hersenarbeid. Dit maakt het instromen op school aan het eind van de revalidatieperiode vaak een stuk soepeler. Voor de leerling is het volgen van onder-

wijs tijdens de revalidatie vaak confronterend. Ook voor ouders is het een fase waarin zij beseffen dat hun zoon of dochter nooit meer de oude zal worden. Verwachtingen over school moeten in de periode van revalidatie vaak worden bijgesteld. Ouders komen hiermee (net als de leerling zelf) in een proces terecht dat vergelijkbaar is met rouwverwerking. De eerste fase van deze verwerking, ontkenning, vindt meestal plaats tijdens de periode van revalideren. De taak van de school binnen het revalidatiecentrum bestaat dan ook voor een groot deel uit het begeleiden van de ouders en de leerling bij het zoeken naar en voorbereiden van passend onderwijs. Dit is in de meeste gevallen ander onderwijs, en vaak ook op een andere school, dan vóór het ontstaan van het letsel.

Na de revalidatie terug naar school

De intern begeleider of leerlingcoördinator van de school waar de leerling uiteindelijk naartoe zal gaan wordt al tijdens de revalidatie uitgenodigd een bezoek te brengen aan het revalidatiecentrum en de mytyschool op locatie. We vinden het belangrijk om samen schoolzaken te bespreken en om de begeleider kennis te laten maken met het revalidatieproces. Het blijkt voor leerlingen bij vertrek naar een 'eigen' school erg prettig te zijn als een contactpersoon van de school hier een beeld van heeft. De leraar van de mytyschool op locatie zal, zoveel als nodig, contact houden met deze collega.

Aan het einde van de revalidatieperiode zal de leerling zich geleidelijk weer in het 'gewone leven' gaan voegen. De reïntegratie begint vaak met een 'snuffeldag' op de

school: een dagje om weer te wennen aan de gang van zaken op een 'gewone' school en om kennis te maken met klasgenoten en leraren.

Ook kan de leerling bij het revalidatiecentrum een DVD (laten) maken over de revalidatie. 'Een dag uit het leven van leerling X bij het revalidatiecentrum.' Deze DVD kan vervolgens bijvoorbeeld ter informatie in een mentoruur vertoond worden aan de rest van de klas.

Hierna zal meestal, afhankelijk van de belastbaarheid van de leerling, geleidelijk de frequentie van schoolbezoek op de mytyschool op locatie worden afgebouwd en tegelijkertijd op de vervolgschool worden opgebouwd. Het is van grote waarde om vragen die u in deze fase heeft te stellen.

Tips voor collega's die leerlingen met NAH gaan begeleiden

- Overschat de leerling niet. Soms is er niets te zien aan een leerling, maar is er wel een specifieke 'gebruiksaanwijzing'.
- Herhaal informatie. Eén enkele opmerking wordt snel vergeten. Controleer ook of de informatie overgekomen is. Laat de leerling eventueel gegevens zoals huiswerk opschrijven waar u bij bent.
- Bied de leerling veel structuur. Bied lesstof aan in compacte delen (hapklare brokken). Jongeren met NAH hebben vaak moeite een hoeveelheid lesstof in één keer te overzien.
- Geef de leerling een rustige plaats. Vaak kunnen leerlingen met NAH slecht tegen drukte en hebben ze moeite met zich concentreren.
- Leerlingen met NAH zijn sneller overbelast dan 'gewone' leerlingen. Zorg eventueel voor een prikkelarme rustruimte waar de leerling zich kan terugtrekken om even op adem te komen.
- Houd rekening met gedragsproblemen als gevolg van het letsel. Leerlingen met NAH kunnen emoties vervlakken of juist ongeremd zijn in hun gedrag. De leerling kan ook impulsief reageren.
- Laat lesstof op verschillende manieren verwerken. Door meerdere verwerkingsmanieren aan te bieden heeft de leerling meer mogelijkheden zich lesstof eigen te maken. Geef ook mogelijkheden lesstof later (bijv. thuis) nog eens rustig te bekijken of te verwerken.
- Leerlingen met NAH schatten hun eigen capaciteiten vaak verkeerd in omdat ze niet altijd een goed inzicht in hun aanpak hebben. Houd hier rekening mee.
- De leerling kan soms zijn cognitieve beperkingen compenseren, maar als er teruggang te zien is in de schoolresultaten, schrijf dit dan niet meteen toe aan onwil. Ga na of het hersenletsel hier de oorzaak van kan zijn.
- Vertaal de theorie naar de praktijk. Geef veel voorbeelden. NAH-leerlingen hebben vaak moeite de theorie uit boeken om te zetten in praktische handelingen.

Wat niet te doen:

- Het 'anders zijn' negeren of juist overbeschermend optreden.
- Boos of ongeduldig worden.
- Bij traagheid activiteiten zelf overnemen of zinnen afmaken met je eigen woorden bij langzaam praten.
- Concentratieproblemen als luiheid of gebrek aan motivatie beschouwen.
- Noodzakelijke rustpauzes overslaan.
- Boos worden over impulsieve of overdreven gevoelsuitingen.
- Onaanvaardbaar gedrag negeren.
- Hulp geven die niet gevraagd of gewenst is.
- Geen uitdagingen meer geven.
- Denken dat iemand met hersenletsel niet meer een ander zou kunnen helpen, troosten, liefhebben, warmte geven, etc.

**Boven alles geldt voor ons het motto:
Gewoon waar mogelijk, speciaal waar nodig**

Informatiebronnen

- Wetsartikelen (Wet op het voortgezet onderwijs/ leerplichtwet/ wet maatschappelijke ondersteuning/ etc.)
www.wetten.overheid.nl
- Informatie over het rugzakje (ambulante begeleiding)
www.oudersenrugzak.nl
- Informatie over REC's en indicatiestelling
www.minocw.nl/rugzakje/509/Functie-REC.html
- Informatie over vergoedingen en hulpmiddelen voor leerlingen en studenten met een ziekte of handicap (UWV)
www.uwv.nl/Images/FPI_1000279_tcm26-120802.pdf
- Informatie over ROC's en volwassenenonderwijs-
www.roc.nl
- Informatie over school-/ onderwijsbegeleidingsdiensten
www.nederland-web.nl/r/Onderwijsbegeleidingsdienst
- Informatie over schriftelijk onderwijs
opleidingen.jouwpagina.nl/rubrieken/schriftelijk-onderwijs.html
- Kenniscentrum De Kleine Prins
www.kenniscentrumdekleineprins.nl
- Hersenstichting Nederland
www.hersenstichting.nl
- Nederlands Centrum Hersenletsel
www.hersenletsel.nl
- Landelijk Platform Hersenletsel (LPH)
www.hersenletselorganisaties.nl
- Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind
www.nsgk.nl
- Patiëntenvereniging voor mensen met afasie
www.afasie.nl
- Patiëntenvereniging voor mensen die een beroerte hebben gehad
www.cva-vereniging.nl
- Patiëntenvereniging voor whiplashpatiënten
www.whiplashstichting.nl
- Vereniging voor mensen met NAH
www.cerebraal.nl en www.brainkids.nl
- Bureau NAH zorg (vertrouwenspersonen bij zorgvragen)
www.nah-zorg.nl
- Informatie en steun voor (verkeers)slachtoffers met een hersenkneuzing (Stichting Contusio Cerebri Fonds)
www.hersenkneuzing.nl
- Lotgenoten met NAH
www.nah-info.nl
- Voor en door mensen met NAH
www.nah-algemeen.nl

Bij het samenstellen van deze informatiefolder over Niet Aangeboren Hersenletsel zijn bovenstaande internet-sites geraadpleegd. Van een aantal is informatie overgenomen om tot een bruikbare en overzichtelijke folder te komen.

Ontwerp: Avant la lettre, Utrecht

Kenniscentrum De Kleine Prins richt zich op het genereren van kennis en het expliciteren van aanwezige kennis over de ontwikkeling en het leren van leerlingen met een indicatie voor cluster 3 onderwijs. Dit doen we door het geven van onderwijs, het uitvoeren van innovatieve projecten, het implementeren van kwaliteitszorg en het opzetten en uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Informatie over Kenniscentrum De Kleine Prins kunt u vinden op www.kenniscentrumdekleineprins.nl

Stichting De Kleine Prins is de werkgever van personeel van drie scholen verdeeld over zes locaties. Gezamenlijk hebben deze collega's veel ervaring in het werken met leerlingen met een lichamelijke of meervoudige beperking of langdurige ziekte. Om deze in jaren opgebouwde expertise beschikbaar te stellen voor anderen is een achttal informatieve folders in ontwikkeling. De eerste is klaar en ligt voor u.

Informatiefolder Niet Aangeboren Hersenletsel

In deze folder delen collega's van Mytyschool Ariane de Ranitz werkzaam op locatie revalidatiecentrum De Hoogstraat hun ervaring in het omgaan met leerlingen met Niet Aangeboren Hersenletsel met u. De informatie is een bundeling van de beschikbare theoretische inzichten in diverse media en opgebouwde praktijkkennis van de collega's. Met vragen over deze folder kunt u zich wenden tot collega's van Mytyschool Ariane de Ranitz locatie De Hoogstraat, Rembrandtkade 10, 3583 TM Utrecht, tel: 030-2561443, school@dehoogstraat.nl.